

Oslo, mai 1994

Betalings- formidling

Rapport 1993

NORGES BANK

1.	INNLEDNING	1
2.	NORGES BANKS OPPGAVER I BETALINGSFORMIDLINGEN	
2.1	Oppgaver og ansvar i betalingsformidlingen.....	1
2.2	Kontaktutvalget for betalingsformidling.....	2
2.3	Seddel og mynt - produksjon og distribusjon.....	2
2.4	Arbeidet med statens konsernkontosystem.....	3
2.5	Avregning og oppgjør i betalingsformidlingen.....	4
3.	VIKTIGE UTVIKLINGSTREKK I BETALINGSFORMIDLINGEN	
3.1	Hovedtrekk.....	5
3.2	Bankgiro.....	6
3.3	Postgiro.....	8
3.4	Sjekk.....	8
3.5	Minibank, EFTPOS og betalingskort.....	9
3.6	Internasjonale betalingskort.....	13
3.7	Seddel og mynt.....	14
3.8	SWIFT - Society for Worldwide Interbank Financial Telecommunications.....	17
4.	VIKTIGE HENDELSER I BETALINGSFORMIDLINGEN	
4.1	Oppfølging av ELBET-rapporten.....	18
4.2	Samordning i betalingsformidling mellom bank og post.....	19
4.3	Sammenslåing av Norges Postbank og Postgiro.....	20
4.4	Utviklingen innen EDI-EDIFACT, herunder evt. beskrive forslag om interbankstandard.....	21
5.	GEBYRER I BETALINGSFORMIDLINGEN.....	22
6.	INTERNASJONAL UTVIKLING	
6.1	EU-Kommisjonens arbeid.....	25
6.2	Arbeidet i EUs sentralbanksjefkomité (EMI).....	26
6.3	Arbeidet i BIS.....	27

VEDLEGG:

- Brev fra Norges Bank til Næringsdepartementet vedrørende arbeidsgruppen for direkte debitering.
- Brev fra Norges Bank til Næringsdepartementet vedrørende arbeidsgruppen for koordinering av utviklingen av forhåndsbetalte kortsystemer.
- EUs sentralbanksjefkomité 10 - prinsipper for minimumsstandarder for innenlandske betalingssystemers virkemåte.

FIM/KjW/Aarsrapp

Årsrapport betalingsformidling 1993

1. Innledning

Denne rapporten presenterer hovedtrekkene i utviklingen i betalingsformidlingen og redegjør for de viktigste hendelsene innenfor betalingsformidlingen i Norge i 1993. Rapporten beskriver også det viktigste arbeidet i internasjonal sammenheng i tilknytning til betalingsformidlingen i 1993.

2. Norges Banks oppgaver i betalingsformidlingen

2.1 Ansvar og oppgaver i betalingsformidlingen

I Lov om Norges Bank og pengevesenet av 24. mai 1985 heter det blant annet at banken skal fremme et effektivt betalingssystem innenlands og overfor utlandet. En har lagt til grunn at begrepet "effektivitet" omfatter sikkerhet, kostnadseffektivitet og hurtighet. Lovens forarbeider peker på at dette ansvaret innebærer at Norges Bank blant annet skal medvirke til å forbedre eksisterende betalingssystemer og frembringe nye.

De oppgavene Norges Bank har i betalingsformidlingen kan deles i fire kategorier:

- ansvar for effektiviteten i betalingssystemene i sin helhet
- avregning og oppgjør mellom bankene
- betalingsformidling for bankens egne kunder.
- produksjon og distribusjon av sedler og mynt

Finansmarkedsavdelingen har ansvaret for de politikkrettede oppgavene i forbindelse med å fremme effektiviteten i betalingssystemene i sin helhet.

Bankavdelingen har ansvaret for de operative sidene ved oppgjørfunksjonen, samt kunderettet betalingsformidling og Norges Banks fondsforvaltning. Markedsoperasjonsavdelingen har ansvaret for bankens SWIFT-tilknytning og utfører betalingstransaksjoner relatert til markedsoperasjoner.

Avdelingen for kontante betalingsmidler (KOB) har ansvaret for koordinering av produksjon, distribusjon og destruksjon av betalingsmidler.

Internt i Norges Bank koordineres arbeidet med betalingsformidlingsspørsmål i Intern arbeidsgruppe for betalingsformidling, under ledelse av Finansmarkedsavdelingen.

2.2 Kontaktutvalget for betalingsformidling

Kontaktutvalget ble etablert i januar 1986. Bakgrunnen for etableringen var det ansvar for Norges Bank fikk i den nye sentralbankloven for å fremme et effektivt betalingssystem. Hovedsiktemålet med utvalget er å ha et forum for utveksling av informasjon innen betalingsformidling og drøfte saker av felles interesse. I 1993 holdt utvalget 2 møter.

Følgende institusjoner er representert i utvalget:

Norges Bank
 Den norske Bankforening
 Sparebankforeningen i Norge
 Handels- og Servicenæringens Hovedorganisasjon
 Postdirektoratet
 Finansieringsselskapenes Forening
 Forbrukerrådet
 Datatilsynet
 Kredittilsynet
 Teledirektoratet

Sentralbanksjefen er utvalgets leder, og Finansmarkedsavdelingen har sekretariatsfunksjonen.

Av saker som har vært drøftet i utvalget i 1993 kan nevnes:

- Utviklingstrekk i betalingsformidlingen
- Avregnings- og oppgjørsfunksjonen i Norges Bank.
- Oppfølging av forslagene fra rapporten til den offentlige arbeidsgruppen for elektroniske betalingsformidling i Norge - ELBET-Norge.
- Sikkerheten i betalingskortsystemene
- Status i utviklingen av bankenes system for håndtering av kortbasert betalingsformidling (BankAxept).
- Bruk av EDIFACT-standarder i betalingsformidlingen.
- Ny myntrekke

2.3 Seddel og mynt - produksjon og distribusjon

Seddelproduksjonen skjer i Norges Banks Seddeltrykkeri ved hovedkontoret i Oslo. Myntproduksjonen foregår ved Den Kongelige Mynt på Kongsberg. Begge produksjonsbedriftene hører inn under Norges Bank. Distribusjon, behandling og resirkulering av sedler og mynt skjer fra Norges Banks hovedkontor og fra bankens tolv distriktsavdelinger og ene kassekontor.

Norges Banks avdelinger utfører også tjenester for bankene og Postverket som telling og oppgjør av nattsafe, pakking av sedler og mynt direkte til bankfilialer og postkontor, myntsortering og automatoppgjør for blant annet Televerket og bomstasjoner. Prisene for slike tjenester er basert på prinsippet om full kostnadsdekning.

Sedler

Inngangen av sedler fra banker og Postverket til Norges Bank var 512,2 mill. sedler i 1993. I forhold til 1992 representerer dette en økning på 0,5%. Dette innebærer at den tildels sterke veksten i inngangen av sedler som vi opplevde i slutten av 80-årene, har opphørt.

Helautomatiske seddelsorteringssystemer ved Norges Banks hovedkontor og distriktsavdelinger teller, ekthetskontrollerer og kvalitetssorterer sedler. I samme prosess destrueres sedler som ikke lenger er av sirkulasjonskvalitet. Slike helautomatiske systemer gjør det mulig å effektivt håndtere inngangen og etterspørselen etter sedler av spesialkvalitet til minibanker.

500-kroneseddelen som ble satt i sirkulasjon 31. mai 1991 er tilpasset bruk i minibank. Verdien av omløpet av seddelen har økt fra 828,1 mill. kroner i 1991 til 1889,5 mill. kroner i 1993. Inngangen har økt fra 7,4 mill. sedler i 1991 til 29,2 mill. sedler i 1993.

Norges Banks Hovedstyre vedtok 20. mars 1991 å utvikle en 200-kroneseddel. Seddelen er planlagt lansert i 1994 og forventes ytterligere å redusere omløpet av 100-kroneseddelen.

Mynt

10-øremynten opphørte som tvungen betalingsmiddel 1. mars 1993. Etter denne dato vil 10-øremynt kunne veksles inn i Norges Bank i ytterligere 10 år. Ved utgangen av 1993 hadde Norges Bank vekslet inn i underkant av 20% av de 10-ører som var i omløp på inndragningstidspunktet. Dette representerer mer enn 400 tonn metall.

Hovedstyret i Norges Bank vedtok 27.05.92 at det skal utgis en 20-kronemynt. Mynten er planlagt utgitt i 1994.

Hovedstyret har 02.12.92 vedtatt at det skal utgis en ny norsk myntrekke. Bakgrunnen for denne beslutningen er blant annet behovet for en harmonisk myntrekke (familielighet og sammenheng mellom størrelse og valør), og å redusere de enkelte valørers størrelse og vekt. Foreløpige planer innebærer utstedelse av en ny 10-kronemynt i 1995, en ny 50-øremynt i 1997 og nye 1- og 5-kronemynter ved årtusenskiftet.

2.4. Reformen i statens økonomiforvaltning - etablering av konsernkonto

Finansdepartementet fortsatte i 1993 arbeidet med utviklingen av statens konsernkonto i tråd med opplegget i St.prp. nr. 89 (1991-92) og med Innst. S. nr. 237 (1991-92). Norges Banks rolle i konsernkontosystemet er likviditets-oppsamlingsfunksjon ved at statlige midler daglig skal overføres til statens konsernkonti i Norges Bank.

I 1993 ble det satt i verk flere prøveprosjekter i forbindelse med implementeringen av statens konsernkonto.

Disse er; utbetalinger av barnetrygd og pensjoner under Rikstrygdeverket, tollkredittordningen under Toll- og avgiftsdirektoratet, driftsutgifter under Finansdepartementet og ordinær merverdiavgift.

Betalingsformidlingen under disse prøveprosjektene foretas av Postgiro og spare- og forretningsbanker. På daglig basis overføres saldi på statlige konti hos disse aktørene til Norges Bank, som har ansvaret for forvaltningen av statens likviditet. Norges Bank har også ansvar for tilsyn med og effektivisering av statlig betalingsformidling. I dette ligger at Norges Bank skal påse at bokføring og valuterings hos kontofører (Postgiro og banker) skjer i samsvar med de avtaler som Finansdepartementet har inngått med hver av kontoførerne under statens konsernkonto.

Som en del av statens konsernkontoordning overtar Norges Bank fra 1994 føringen av kontolånsordningen for staten.

Norges Bank arbeidet dessuten i 1993 med utvikling av mottakssystemet for den daglige overføring av likviditet fra Postgiro og banker. Det er også igangsatt et arbeid med et budsjettoppfølgingssystem for staten. Via dette systemet skal Finansdepartementet og øvrige etater i staten kunne hente informasjon om utviklingen på de enkelte statlige konti i Norges Bank og avviksrapporter basert på faktisk utvikling i forhold til budsjett.

2.5 Norges Banks rolle i oppgjørsfunksjonen for den innenlandske betalingsformidlingen

Norges Bank startet i 1992 et prosjekt for å få et bedre system for endelig oppgjør av betalingstransaksjoner mellom bankene. I årsrapportene for 1991 og 1992 beskrives funksjonalitet og bakgrunn for utvikling av et slikt system.

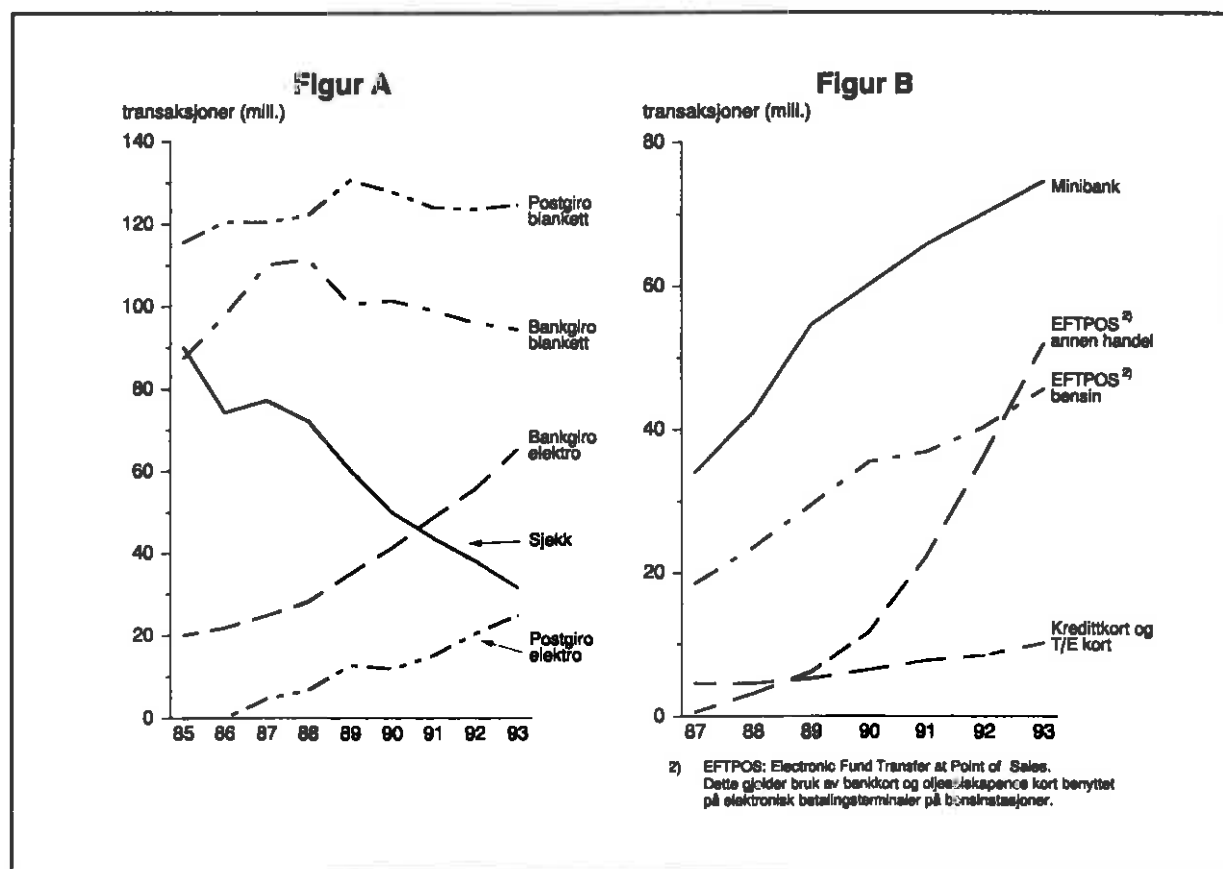
Tidlig i 1993 ble det fattet vedtak om at en videre utvikling til et fullstendig system skulle skje gradvis i delprosjekter. Dette innebærer at man i første omgang skulle konsentrere seg om etablering av et dekningskontrollsystem med tilhørende funksjonalitet.

Dekningskontrollsystemet som forventes ferdig implementert våren 1995, vil etter nærmere definerte prinsipper, holde orden på eventuelle "køer av transaksjoner" og holde tilbake transaksjoner som har oppgjørsdato frem i tid. Det vil bli arbeidet videre med utvikling av et sanntidsbasert brutto oppgjørssystem i Norges Bank for store betalinger.

3. Viktige utviklingstrekk i betalingsformidlingen

3.1 Hovedtrekk

Figurene A og B viser utviklingen i antall transaksjoner i de viktigste tjenestene i innenlansk betalingsformidling fra 1985 t.o.m. 1993. Den samlede bruken av de blankettbaserte betalingstjenestene blir stadig noe redusert. De har fortsatt en høy andel av transaksjonene, men de elektroniske viser en kontinuerlig sterk vekst. Sjekkkbruken reduseres kraftig, mens bruk av kort øker sterkt. I 1993 ble det utført klart flere transaksjoner med bankkort i varehandelen enn totalt antall trukne sjekker. Antall minibankuttak øker fortsatt noe, mens kredittkort og såkalte T/E-kort ("Travel and Entertainment") har større økning enn året før.

Tabell 3.1 gjengir generelle utviklingstrekk i betalingsformidlingen i 1993. Betalingsformidlingen i Norge er fortsatt dominert av de papirbaserte betalingsformene, sjekk og blankettbaserte gireringer. Betydningen av disse tjenestene er imidlertid synkende. I 1993 utgjorde antallet betalingstransaksjoner ved bruk av sjekk og giroblanketter 47,9 % av det totale antallet innenlandske betalingstransaksjoner. Tilsvarende markedsandeler var i 1987 78 % og i 1992 52,7 %. Markedsandelen har siden 1987 sunket jevnt med omtrent 5 % pr. år. Kontantransaksjoner er her holdt utenfor.

De elektroniske gireringenes andel av totalt antall girotransaksjoner vokser stadig og utgjorde 29,1 % i 1993 mot 25,7 % fra året før.

I 1993 ble det totalt utført over 180 mill. transaksjoner med elektroniske kort i Norge. Dette er nesten en fordobling fra 1989 og over 20 % økning fra 1992.

TABELL 3.1 SENTRALE BETALINGSFORMIDLINGSINDIKATORER

Betalingsmåte	Transaksjoner		Omsetning	
	Mill.	Endring fra 1992 i %	Mrd.kr.	Endring fra 1992 i %
Sjekk 1)	31,6	-17,1	317,2	-23,7
Bankgiroblanketter	94,8	-1,2	543,6	-3,6
Bankgiro elektronisk	65,1	17,1	999,7	2,1
Postgiroblanketter	124,6	-0,4	2.195,8	-4,6
Postgiro elektronisk	24,8	21,0	369,3	16,1
Minibank	74,6	6,4	60,2	6,7
EFTPOS Bensin 2)	46,2	13,8	9,8	21,0
EFTPOS Annen handel 3)	51,9	44,2	21,8	54,6
Kredittkort og T/E-kort4)	10,1	20,2	11,6	16,3
SUM	523,7	6,8	4.529,0	-2,7

92
546,6
1020,6
2074,8
428,8

Kilde: Norges Bank, Bankenes Betalingsentral (BBS), Bankforeningen, Sparebankforeningen, Postbanken, Postgiro, oljeselskapene, reisekortselskapene, kredittkortselskapene.

1) Omsetningstallene for sjekker utstedt på forretningsbanker er beheftet med usikkerhet.

2) EFTPOS: Elektronisk kortbasert betaling på bensinstasjoner (Electronic Transfer at Point of Sale). Omsetnings- og transaksjonstallene for EFTPOS-bensin gjelder bruk av både bankutstedte kort og kort utstedt av oljeselskapene.

3) EFTPOS: Electronic Funds Transfer at Point of Sale i varehandelen.

4) Kredittkortene innbefatter Kjøpekort, Reserve Konto, Multicard, Her & Nå og Cresco Card. T/E-kortene innbefatter kort utstedt av VISA, Diners, Europay og American Express brukt i Norge.

3.2 Bankgiro

Som det fremgår av tabell 3.2 har reduksjonen i bruken av bankgiroblanketter fortsatt også i 1993. Dette gjelder både i omsetning og antall transaksjoner. Det var størst reduksjon i spesialgiro til bank og advisert giro. Bruken av disse er imidlertid begrenset. BBS' behandling av postgiroblanketter øker fremdeles. I 1993 utgjorde postgiroblankettene nesten 23 % av blankettene som ble behandlet av BBS.

Bankene introduserte brevgiro våren 1992. Ved utgangen av 1993 hadde 48 banker innført ordningen og tilsammen ca. 700.000 avtaler om bruk av brevgiro var inngått. Omfanget øker raskt og ved utgangen av mars 1994 var tallene økt til 55 banker og 775.000 avtaler. Noen banker har som følge av brevgiro-ordningen, kuttet ut sine giro-kasse tjenester. Brevgiro er mindre ressurskrevende enn gireringer via bank. Tjenesten prises derfor gjennomgående lavere enn andre blankettbaserte giroordninger. Dette gir brukerne et insentiv til å benytte den nye tjenesten. I 1993 ble det innsendt 21 mill. blanketter via brevgiro. Dette utgjør over 22 % av alle behandlede blanketter. De tilsvarende tall for 1992 var 5,2 mill. og 5,5%. Antall giroer i hver konvolutt som sendes inn er stabilt og er ca. 3 for personkunder og 7-8 for bedriftskunder.

De elektroniske tjenestene tar en stadig større andel av bankgiro-transaksjonene, og økte fra 36,7% i 1992 til 40,8% i 1993. Det er fremdeles direkte remittering som utgjør de fleste transaksjonene. Remittering ved bruk av bedriftsterminalgiro viser den sterkeste økningen. Omsetning ved direkte remittering hadde en nedgang i 1993 mot en klar økning året før. Antall transaksjoner med bedriftsterminalgiro har økt med over 60 % årlig helt siden 1989. Autogiro hadde en sterk vekst fra starten i begynnelsen av 1980-årene, men vekstraten er gradvis redusert og var i 1993 11,7 %. Det er igangsatt arbeid for å bedre tjenesten, for å øke antallet transaksjoner.

TABELL 3.2. NØKKELTALL FOR BANKGIRO

Betalingsmåter	Antall 1000	Endring fra 1992 i, %	Omsetning (mill.kr)	Endring fra 1992 i %
Standard giro	41.964	-5,5	346.702	-6,4
OCR-service	29.087	-2,0	142.372	-4,1
Spesial giro til bank	901	-11,8	5.224	-24,4
Advisert giro	1.302	-16,3	7.753	-17,7
Postgiro til bankgiro 1)	12.315	10,9	17.343	17,0
Postgiro til postgirokonto 2)	9.226	12,8	24.244	72,7
Sum blankett-giro 2)	94.795	-1,2	543.638	-3,6
Direkte remittering	39.681	7,7	726.633	-6,6
Bedriftsterminalgiro	14.478	63,3	211.289	44,8
Autogiro	10.989	11,7	61.728	10,6
Sum direkte tjenester (Autogiro + Direkte remittering + BTG)	65.148	17,2	999.650	2,1
Sum bankgirotjenester	159.943	5,6	1.543.228	0,0

Kilde: Bankenes Betalingsentral (BBS)

Tallene inkluderer overføringer mellom Postgiro og bankene. Det foreligger ikke opplysninger om antallet slike overføringer. Antall transaksjoner fra Postgiro til bankene via BBS utgjorde 7,8 millioner, dvs. en økning på 12,9 % fra forrige år.

1)
Postgiroblanketter behandlet av BBS.

2)
Herav antall blanketter innsendt via brevgiro ca. 21 mill. stk.

3.3 Postgiro

Bruken av postgiroblanketter i 1993 var omtrent uforandret i forhold til 1992. Omsetningen med inn- og utbetalingskortene viste imidlertid en klar nedgang i 1993. Dette tyder på at flere velger andre tjenester ved overføring av større beløp. Også i 1993 økte bruken av Postgiros elektroniske tjenester. Veksten var imidlertid mindre enn året før. Direkte remittering er den klart største elektroniske girotjenesten. 62 % av transaksjonene med direkte remittering er imidlertid med anvisning/utbetalingskort. Dette er derfor ikke en 100 % elektronisk tjeneste.

Til tross for en klar økning i bruken, er fremdeles andelen av elektroniske transaksjoner lav, 16,6 % i 1993 mot 14,2 % i 1992. Dette er betydelig lavere enn for bankene. Postgiros andel av alle innenlandske elektroniske transaksjoner er omtrent uendret i forhold til fjoråret og ligger på ca. 27 %.

TABELL 3.3. NØKKELTALL FOR POSTGIRO

Betalingsmåter	Transaksjoner 1000	Endring fra 1992 i %	Omsetning (mill.kr)	Endring fra 1992 i %
Innbetalingskort	50.334	-0,8	404.383	-10,0
Utbetalingskort	22.005	-0,4	80.568	-25,2
Gireringer	52.215	0,0	1.710.862	-1,3
Sum blanketter	124.554	-0,4	2.195.813	-4,6
Direkte remittering 1)	23.990	21,2	363.119	15,5
Direkte debitering	835	20,0	6.204	71,6
Sum elektronisk	24.825	21,2	369.323	16,1
Totalt	149.379	2,6	2.565.136	-2,1

Kilde: Postgiro

Tallene inkluderer overføringer mellom Postgiro og bankene. Det foreligger ikke opplysninger om antallet slike overføringer.

1)
Herav ca. 62% med anvisning/utbetalingskort.

3.4 Sjekk

Sjekkbruken i Norge nådde sitt høydepunkt i 1984 med omtrent 110 millioner transaksjoner. Siden har bruken av sjekker stadig blitt redusert blant annet på grunn av innføring av sjekkgebyrer og introduksjon av andre tjenester. Postbanken innførte sjekktjenesten i 1987 og har en betydelig mindre kontomasse enn forretnings- og sparebankene. Postbanken har derfor kun en andel på 11 % av totalt antall trukne sjekker. Postbanken har fortsatt vekst i antall trukne sjekker, men den prosentvise veksten er omtrent halvert i forhold til 1992.

Gjennomsnittlig beløp for sjekker trukket på forretningsbanker var fremdeles betydelig høyere enn for sparebankene og Postbanken, hhv. kr 18.655, kr 5.540 og kr 1.441. Dette skyldes at forretningsbankene har en større andel bedriftskunder som gjennomgående skriver ut sjekker med større beløp.

Tendensen de senere år har vært at det gjennomsnittlige beløp pr. sjekk har økt som følge av at spesielt privatkunder benytter andre betalingsmidler. Sparebankene og Postbanken fortsetter denne utviklingen i 1993, mens forretningsbankene viser motsatt tendens. Dette kan være et tegn på at bedriftskunder i økende grad benytter andre betalingsmåter for store beløp.

TABELL 3.4. SJEKKSTATISTIKK

Sjekker trukket på banker	Transaksjoner (Mill.)	Endring fra 1992 i %	Omsetning (Mrd.kr.)	Endring fra 1992 i %
Sparebanker	16,3	-18,5	90,3	10,8
Forretningsbanker 1)	11,9	-20,7	222,0	-32,7
Postbanken	3,4	9,7	4,9	14,0
Alle banker	31,6	-17,1	317,2	-23,7

Kilde: Norges Bank, Sparebankforeningen, Bankforeningen, Postbanken

1) Transaksjons- og omsetningstallene for sjekker trukket på forretningsbanker er beheftet med usikkerhet.

5540
= 1442 (152)
100381

3.5 EFTPOS, Minibanker og betalingskort

Det er fortsatt en sterk vekst i bruk av EFTPOS-tjenester, og antall minibankuttak øker fremdeles noe. Samlet antall minibank- og EFTPOS-transaksjoner (bank, post og oljeselskaper) utgjorde henholdsvis 74,6 og 97,5 mill. i 1993 mot henholdsvis 70,1 og 76,5 mill. i foregående år. Sparebankene og Postbanken hadde en økning i antall utstedte kort i 1993, mens forretningsbankene hadde en nedgang. Nedgangen til forretningsbankene skyldes en større andel kombinasjonskort. Antall smartkort ble sterkt redusert i 1993 som følge av vedtaket om å benytte magnetstripeteknologi.

Tabellene 3.5.1 og 3.5.2 viser henholdsvis bankenes og Postgiros og Postbankens kortbaserte elektroniske betalingsformidling i 1993. Bankene har den dominerende andelen av den kortbaserte elektroniske betalingsformidlingen. Postgiro og Postbankens markedsandel for kortbaserte elektroniske tjenester har økt, men er likevel beskjeden. Omtrent 3,8 % av alle bankkorttransaksjoner fra minibanker, butikker og bensinstasjoner i 1993 ble foretatt med kort utstedt av Postbanken. Tilsvarende andel var ca 2,5 % i 1992.

Postbankens kort kan nå benyttes i BankAxepts terminaler. Postgiro har fra 1.1.1994 startet å utstede egne postgirokort.

Oppgangen for EFTPOS-tjenesten forventes å fortsette. Kontantuttak ved hjelp av EFTPOS-terminaler ("Cash-out"), som ble introdusert i 1992, vil bidra til at EFTPOS-tjenesten får økt omsetning på bekostning av minibank.

EFTPOS

Bankene: Veksten i bruk av EFTPOS-tjenester var sterk også i 1993. Antall transaksjoner i butikker hadde en økning på over 40 %, mens omsetningen økte med nesten 50 %. Antall installasjoner i butikker økte med over 20 % til ca 16.500 i 1993. Utnyttelsen av både kort og terminaler øker derfor betydelig. Kort utstedt av forretningsbankene har fortsatt størst vekst i bruk i butikker. Gjennomsnittlige ble et slikt kort i 1993 brukt til betaling av over 33 kjøp på hver kr. 440. Tilsvarende tall for sparebankenes kort er 20 transaksjoner på hver kr. 360.

Omsetning pr. transaksjon i butikker økte totalt fra kr. 384 i 1992 til kr. 402 i 1993. Dette skyldes blant annet innføring av "cash-out" mulighet i mange EFTPOS-terminaler.

Det ventes at antall EFTPOS-transaksjoner i varehandelen vil fortsette å stige kraftig. Antall EFTPOS-terminaler i butikker og kjøpesentre tilknyttet Bank-Axcept er for 1996 anslått til 25.000. Medregnet bruk av alle typer kort, er det fremtidige antall transaksjoner i disse terminalene anslått til 160 millioner pr. år.

Bruk av bankenes kort på bensinstasjoner økte forholdsvis mye i 1993. Dette gjelder spesielt for sparebankene. I motsetning til EFTPOS-butikker fortøner bruksmønsteret seg likt for de to bankgruppene når det gjelder kjøp på bensinstasjoner.

Postgiro/Postbanken: Postbankens kort ble fra slutten av 1993 akseptert i Bank-Axcepts terminaler. Antall Postbankkort steg fra 100.000 til 126.000 i løpet av 1993. Antall terminaler eid av Postvesenet økte noe også i 1993.

Bruk av postbankkortene økte kraftig også i 1993, men bruken er fortsatt betydelig lavere enn for kort utstedt av forretnings- og sparebankene. Antall transaksjoner og omsetning i butikker og på postkontorer økte med henholdsvis 87 og 141 %. Tilsvarende tall for 1992 var 151 og 170 %. Kjøp på bensinstasjoner økte betydelig mindre enn året før, men veksten var likevel omtrent 60 %.

Et gjennomsnittlig postbankkort brukes årlig 21 ganger i varehandelen og 4,6 ganger på bensinstasjoner. Dette er nesten 50 % mer enn i 1992, om lag på linje med sparebankenes kort. Det er vanskelig å beregne antall transaksjoner pr. terminal fordi postbankkortene også ble brukt i Bank-Axcepts terminaler på slutten av 1993. Det er imidlertid grunn til å anta at utnyttelsen av Postgiros terminaler fortsatt er lav (noe under 4 transaksjoner pr. dag).

Minibanker

Bankene: Tallet på utplasserte minibanker var omtrent uforandret i 1993. Antall transaksjoner og omsetning økte moderat. Beløp pr. uttak sank noe for forretningsbankene, mens sparebankene viste en liten økning. Kort utstedt av forretningsbankene ble i gjennomsnitt benyttet 39 ganger til uttak av 840 kr. pr transaksjon. Tilsvarende tall for sparebankene var 36 uttak og 785 kr. Både minibanker og kort blir stadig bedre utnyttet. Forskjellen i bruksmønster mellom forretningsbankene og sparebankene ble mindre i 1993.

Postgiro/Postbanken: Antall minibanker utplassert av Postgiro økte med én til 66 i 1993. Bruken av disse terminalene økte kraftig også 1993, men ligger fortsatt på et lavere nivå enn bankenes minibanker. Mens det i bankenes minibanker ble utført i gjennomsnitt over 120 uttak pr. døgn i 1993 ble det utført under 90 transaksjoner i Postgiros minibanker. Postbankkortene benyttes i gjennomsnitt til 16 årlige uttak av 830 kr.

Betalingskort og Kredittkort

Tabell 3.5.3 viser oljeselskapenes og kredittkortselskapenes kortbaserte betalingsformidling i 1993. Bruk av oljeselskapenes egne kort på bensinstasjonene økte også i 1993.

Oljeselskapene driver fortsatt aktiv markedsføring og har rabattordninger for egne fordelskort. I motsetning til tidligere år økte imidlertid bankenes andel av elektronisk kortbruk på bensinstasjoner. Antall kort utstedt av oljeselskapene økte med nesten 18 % i 1993. Antall transaksjoner pr. kort ble derfor noe redusert i 1993.

Antall transaksjoner med kredittkort økte med 12,6 % i forhold til 1992. Omsetningen viste en noe lavere vekst, slik at gjennomsnittsbeløpet pr. kredittkort-transaksjon ble noe redusert i 1993.

Også i 1993 var det betydelig endring i kredittkortselskapenes markedsandeler, der spesielt "Reserve Konto" og "Cresco Card" har økt sine andeler.

TABELL 3.5.1. BANKENES KORTBASERTE ELEKTRONISKE BETALINGSFORMIDLING.

	Totalt banker endring fra		Forretningsbanker endring fra		Sparebanker endring fra	
	1993	1992 i %	1993	1992 i %	1993	1992 i %
Antall bankutstedte kort (1000)	1.956,5	-3,2	730,0	-18,3	1.226,5	8,7
- herav som kan benyttes i minibank	1.956,0	-3,2	730,0	-18,3	1.226,0	8,7
- herav Smartkort (m/chip)	456,0	-36,5	456,0	-36,5	0,0	0,0
- herav T/E kort	872,4	20,1	302,0	18,4	570,4	21,1
- herav kredittkort	4,2	-16,0	0,0	0,0	4,2	-16,0
Minibanker						
- antall installasjoner	1.641,0	-0,2	672,0	0,0	969,0	-0,3
- antall transaksjoner (mill.)	72,5	5,2	28,6	3,6	43,9	6,3
- omsetning (mill.kr.)	58.459,8	5,5	24.018,0	-0,1	34.441,8	9,9
EFTPOS-butikker						
- antall butikker	12.429,0	25,9	6.426	15,5	6.003,0	39,3
- antall installasjoner	16.524,0	21,1	8.600,0	15,5	7.924,0	27,8
- antall transaksjoner (mill.)	49,2	42,2	24,3	53,8	24,9	32,4
- omsetning (mill.kr.)	19.766,8	48,7	10.739,0	56,6	9.027,8	40,3
EFTPOS-bensinstasjoner						
- antall stasjoner	1.937	6,1	728	6,3	1.209	6,0
- antall transaksjoner (mill.)	13,1	15,9	5,1	8,5	8,0	21,2
- omsetning (mill.kr.)	3.109,3	26,6	1.167,0	16,5	1.942,3	33,5

Kilde: Bankforeningen, Sparebankforeningen

1)

T/E-kort: Internasjonalt betalingskort (Travel and Entertainment).

TABELL 3.5.2. POSTGIRO OG POSTBANKENS KORTBASERTE ELEKTRONISKE BETALINGSFORMIDLING

	1993	Endring fra 1992 i %
Antall postbankkort (1000) pr. 31.12.	126	26,0
Antall MasterCard (1000) pr.31.12	49	67,4
Sum kort utstedt av Postbanken	175	35,4
Minibanker:		
antall minibanker	66	1,5
antall transaksjoner (1000)	2.100	72,8
omsetning (mill.kr.)	1.746	77,4
EFTPOS butikker og postkontorer:		
antall terminaler 1)	2.645	14,0
- på postkontorer	950	0,0
- på salgssteder	1.695	23,6
antall transaksjoner (1000)	2.650	87,1
omsetning (mill.kr.)	2.069	141,1
EFTPOS - bensin:		
antall transaksjoner (1000)	583	59,2
omsetning (mill.kr.)	188	63,5

Kilde: Postgiro og Norges Postbank

1) Terminaler eid av Postgiro.

TABELL 3.5.3 OLJE OG KREDITTKORTSELSKAPENES KORTBASERTE BETALINGSFORMIDLING.

	Transaksjoner (1000)	Endring fra 1992 i %	Omsetning Mill.kr.	Endring fra 1992 i %	Antall kort (1000)	Antall brukersteder
Sum oljeselskapenes kort 1)	32.486,0	11,9	6.729,9	18,5	948,0	2.136
Sum kredittkort 2)	679,5	12,6	2.256,5	8,1	389,0	..
herav			710,9	-10,2	274,5	15.000
- Kjøpekort	--	--	103,3	53,3	14,5	..
- "Reserve konto" 3)	--	--	86,1	-34,3	33,5	10.400
- Multikort	--	--	292,0	17,0	39,5	10.396
- "Her & Nå"	--	--	1.064,2	25,4	27,0	6.000
- Cresco Card	--	--				

Kilde: Oljeselskapene og kredittkortselskapene

1) Gjelder kort utstedt av Statoil, Hydro, Shell, Esso, Texaco, Fina og Du Pont Jet. Gjelder ikke kontantkort.

2) Transaksjonstallene for enkeltelskaper oppgis ikke da enkelte av kredittkortselskapene ikke ønsker disse offentliggjort i sammenheng med omsetningstallene.

3) Uttak fra Reserve konto kan bare skje i Kreditkassens og Postens filialer.

4) Antall brukersteder er for enkelte kredittkortselskaper anslag fra Norges Bank.

3.6. Internasjonale betalingskort

Det norske markedet for internasjonale betalingskort er delt mellom de fire kortselskapene American Express AS, Diners Club Norge AS, Europay Norge AS og VISA Norge AS. Europay Norge AS utsteder kortene Eurocard og Eurocheque og innehar rettighetene til MasterCard i Norge. Flertallet av VISAs og Europays kort er utstedt av selskapenes eierbanker. Både antall transaksjoner og omsetningen steg med omtrent 15 % i 1993. Antall kort steg med 27,5 % til nesten 1,2 millioner. VISA er fortsatt klart størst, men Europay har sterke vekst både i antall kort og i total bruk. Alle selskapene økte antall brukersteder i Norge, mens Diners også hadde en klar vekst i antall brukersteder på verdensbasis.

I 1993 økte den innenlandske bruken av reisekortene med ca. 20 %, mens nordmenns bruk i utlandet økte med 10 % i forhold til 1992. Bortsett fra 1992 har utviklingen fulgt dette mønsteret de senere år. Reisekortene ble tidligere først og fremst benyttet på reiser til utlandet, men brukes nå i stadig større grad til innenlandsk betalinger. 57 % av nordmenns bruk av reisekort foregår i Norge mot under 50 % for 5 år siden.

Det samlede beløp for nordmenns bruk i utlandet var i 1993 fortsatt over 2,5 ganger så høyt som totalbeløpet for utlendingers bruk av kort i Norge. Gjennomsnittsbetøpet pr. kjøp foretatt av nordmenn i utlandet er noe høyere enn for utlendingers kortbruk i Norge, men avviket har vært tilnærmet konstant de senere år.

TABELL 3.6.1 ENKELTE OPPLYSNINGER OM REISEKORTSELSKAPENE

Selskap	Antall kort (1000)	Brukersteder i Norge	Brukersteder i verden (1000)	Brukerstedsavgift i % av omsetning	Maksimal brukerstedsavgift ifølge prisavtale
American Express	50	20.000	3.600	2,00 - 3,95	3,95
Diners Club Norge A/S	95	20.000	2.500	1,75 - 3,00	3,00
Europay 1) Norge A/S	213	27.000	12.000	1,50 - 2,68	2,93
Visa Norge A/S	838	21.759	10.500	0,85 - 2,60	2,60

Kilde: Reisekortselskapene

1)Ca. 45% av kortene er Eurocard, 35% MasterCard og ca. 20% Eurocheque.

TABELL 3.6.2 REISEKORTSELSKAPENES VIRKSOMHET 1993

Selskap	Transaksjoner (1000)			Omsetning (mill.kr)				
	Totalt	NN	NU	UN	Totalt	NN	NU	UN
American 1) Express A/S	1.300	600	400	300	1.800	800	600	400
Diners Club 2) Norge A/S	2.619	1.894	584	141	3.034	2.306	611	117
Europay 2) Norge A/S	3.609	1.813	959	837	3.523	1.920	957	646
Visa 2) Norge A/S	7.137	2.677	3.340	1.120	6.456	2.254	3.306	896
Totalt	14.665	6.984	5.283	2.398	14.813	7.280	5.474	2.059

Kilde: Reisekortselskapene

NN = Nordmenns kjøp i Norge
 NU = Nordmenns kjøp i utlandet
 UN = Utlendingers kjøp i Norge

1) Omsetnings- og transaksjonstallene for American Express er anslag fra Norges Bank og beheftet med usikkerhet.

2) Transaksjons- og omsetningstallene for VISA, Europay og Diners består både av varekjøp og kontantuttak ved bruk av personkort og firmakort. Inndeling i kontantuttak og varekjøp er som følger:

	Ant. trans(1000)	Omsetning(mill.kr)
VISA, totalt	7.137	6.456
-herav kontantuttak	1.170	1.816
-herav varekjøp	5.967	4.640
Europay totalt	3.609	3.523
-herav kontantuttak	321	433
-herav varekjøp	3.288	3.090
Diners totalt	2.619	3.034
-herav kontantuttak	209	187
-herav varekjøp	2.410	2.847

3) Europay Norge AS representerer kortene Eurocard, Eurocheque og MasterCard. MasterCard står for omtrent 10% av omsetningen.

3.7. Seddel og mynt

I tabellene 3.7.1 - 3.7.8 gis en oversikt over utviklingen i sammensetningen av seddel- og mynt omløpet, omløpshastighet og levetid for sedler, samt seddelinngangen til Norges Bank i perioden 1989 - 1993.

Sedler

Årsgjennomsnittet for verdien av sedler i omløp økte i 1992 med 1.344,9 mill. kroner til 31.263,5 mill. kroner. Dette er en økning på 4,5% i forhold til 1991. Økningen fra 1991 til 1992 var på 4,6%.

500-kroneseddelens andel øker sterkt, mens 100-kroneseddelens andel reduseres noe.

Omløpshastigheten (definert som antall ganger sedlene passerer gjennom Norges Bank pr. år) øker fremdeles noe. Omløpshastigheten var 4,87 i 1993 mot 4,77 i 1992. 1000-krone sedlene har fremdeles en betydelig lavere omløpshastighet enn de andre seddelvalørene.

500-kroneseddelsens omløpshastighet økte fra 6,35 i 1992 til 7,74 i 1993. Den høye omløpshastigheten på 100- og 500-kronesedler skyldes i vesentlig grad bruk av disse valører i minibanker og publikums adferd med kontante betalinger.

Inngangen av 100-krone sedler ble redusert i 1993 etter en årrekke med tildels sterk økning. Levetiden for 100-kronesedlene økte fra 1,6 år i 1992 til 2,0 år i 1993. Også for 50-kroneseddelen har levetiden økt i 1993.

TABELL 3.7.1. SEDDELOMLØPETS SAMMENSETNING, ÅRSGJENNOMSNIITT (Mill.kr.)

År	1000-kr.	500-kr.	100-kr.	50-kr.	10-kr.	5-kr.	Totalt
1989	17.727,6	746,7	8.305,2	616,5	142,8	5,6	27.544,4
1990	18.715,5	729,6	7.714,4	579,2	0,0	0,0	27.738,7
1991	19.571,1	828,1	7.641,5	567,8	0,0	0,0	28.608,5
1992	20.864,3	1.282,4	7.193,0	578,9	0,0	0,0	29.918,6
1993	22.009,8	1.889,5	6.777,5	586,7	-	-	31.263,5

TABELL 3.7.2. SEDDELOMLØPETS SAMMENSETNING, RELATIV %-VIS FORDELING

År	1000-kr.	500-kr.	100-kr.	50-kr.	10-kr.	5-kr.	Totalt
1989	64,6	2,7	30,2	2,2	0,5	0,02	100
1990	67,5	2,6	27,8	2,1	0,0	0,00	100
1991	68,8	2,9	26,7	2,0	0,0	0,00	100
1992	69,7	4,3	24,0	1,9	0,0	0,00	100
1993	70,4	6,0	21,7	1,9	0,0	0,00	100

TABELL 3.7.3. SEDLENES OMLØPSHASTIGHET 1)

År	1000-kr.	500-kr.	100-kr.	50-kr.	Totalt
1989	1,05	1,76	3,99	1,56	3,35
1990	1,25	2,92	4,93	1,73	3,93
1991	1,44	4,36	5,62	1,96	4,47
1992	1,50	6,35	6,11	1,97	4,77
1993	1,43	7,74	6,32	1,98	4,87

1) Antall ganger sedlene i gjennomsnitt passerer Norges Bank pr. år.

TABELL 3.7.4. TILINTETGJORTE SEDLER (Mill.kr.)

År	1000-kr.	500-kr.	100-kr.	50-kr.	10-kr.	Totalt
1989	1.862,7	250,7	3.025,5	821,6	221,4	6.181,9
1990	13.437,2	175,1	2.558,8	805,6	4,1	16.980,8
1991	9.181,1	1.259,3	5.332,3	945,3	2,8	16.720,8
1992	1.967,7	318,1	4.515,4	653,1	2,4	7.456,7
1993	2.079,4	627,0	3.411,0	549,9	1,5	6.668,8

TABELL 3.7.5. GJENNOMSNIITTLIG LEVETID FOR SEDLER (år)

År	1000-kr.	500-kr.	100-kr.	50-kr.
1989	9,5	3,0	2,8	0,8
1990	1,4	4,2	3,0	0,7
1991	2,1	0,7	1,4	0,6
1992	10,6	4,0	1,6	0,9
1993	10,6	3,0	2,0	1,1

TABELL 3.7.6. SEDDELINNGANG 1) (Mill.stk.)

År	1000-kr.	500-kr.	100-kr.	50-kr.	10-kr.	Totalt
1989	18,7	2,6	327,4	19,1	0,7	368,5
1990	23,5	4,3	380,1	20,0	0,4	428,3
1991	28,2	7,4	429,3	22,1	0,2	487,2
1992	31,3	16,3	439,1	22,8	0,0	509,5
1993	31,5	29,2	428,3	23,2	-	512,2

1) Antall sedler innlevert til Norges Bank for sortering og ekthetskontroll

Mynt

Årsgjennomsnittet for verdien av mynt i omløp økte med 40,7 mill. til 2.143,7 mill. kroner. Dette er en økning på 1,6%.

10-kronemynten utgjorde 46,4% av skillemyntomløpet regnet i verdi. Bruk av 10-kronemynt i automater, bl.a. ved bomveier og i telefon, medfører at myntens andel er stigende.

TABELL 3.7.7. SKILLEMINTOMLØPETS SAMMENSETNING, ÅRSGJENNOMSNIIT (Mill.kr.)

År	10-kr.	5-kr.	1-kr.	50-øre	25-øre	10-øre	Kobber	Totalt
1989	827,6	353,0	392,6	107,2	41,9	139,2	25,9	1.887,4
1990	867,8	358,3	406,8	110,4	41,6	151,3	25,8	1.962,0
1991	912,1	365,2	421,7	113,8	41,4	161,1	25,8	2.041,1
1992	956,1	370,5	434,0	116,5	41,1	166,3	25,7	2.110,2
1993	995,0	374,9	440,2	119,0	40,9	148,0	25,7	2.143,7

TABELL 3.7.8. SKILLEMINTOMLØPETS SAMMENSETNING RELATIV %-VIS FORDELING

År	10-kr.	5-kr.	1-kr.	50-øre	25-øre	10-øre	Kobber	Totalt
1989	43,9	18,7	20,8	5,7	2,2	7,4	1,4	100
1990	44,2	18,3	20,7	5,6	2,1	7,7	1,3	100
1991	44,5	17,9	20,7	5,6	2,0	7,8	1,3	100
1992	45,3	17,6	20,6	5,5	2,0	7,9	1,2	100
1993	46,4	17,5	20,5	5,6	1,9	6,9	1,2	100

3.8. SWIFT - Society for Worldwide Interbank Financial Telecommunications

SWIFT-systemet, som er et elektronisk system for overføring av meldinger, er viktig i den internasjonale betalingsformidlingen. Dette systemet benyttes ved en meget stor del av de overføringer som foretas mellom norske betalingsformidlende institusjoner og utlandet.

Pr. desember 1993 var i alt 4004 deltakere (medlemmer og undermedlemmer) i 100 land tilknyttet systemet.

Ved utgangen av 1993 var det 24 norske medlemmer, inklusive Norges Bank og Postgiro og 3 under-medlemmer (utenlandskeide banker med kontorer i Oslo som har selvstendig tilknytning til SWIFT).

Som det fremgår av tabell 3.8 er antallet transaksjoner formidlet i dette systemet på verdensbasis stadig økende. I 1993 var antallet slike transaksjoner 13 % høyere enn i 1992, mot 11 % økning året før. Den norske trafikkandelen målt i utgående meldinger på verdensbasis avtar stadig og var i 1993 på 1,05 % mot 1,15 % i 1992, 1,25 % i 1991 og 1,4 % i 1990.

Antallet utgående meldinger fra Norges Bank falt i 1993 i forhold til foregående år. Dette skyldes at antallet meldinger i 1992 var særlig høyt på grunn av valutauroen høsten 1992, samt at betalingsformidlingsoppdrag for staten er overført til private banker og Postgiro.

TABELL 3.8. S.W.I.F.T MELDINGER

År	Ant.utg.meld. Verdensbasis (1000)	Ant.utg.meld. fra norske banker (1000)	Ant.utg.meld. fra Norges Bank (1000)
1986	192 000	3 747	17,8
1987	222 300	4 290	19,7
1988	245 000	4 290	19,2
1989	296 000	4 316	24,8
1990	333 000	4 632	29,8
1991	365 159	4 567	39,3
1992	405 541	4 650	72,0
1993	457 025	4 805	52,2

Kilde: Norges Bank

4. Viktige hendelser i betalingsformidlingen

4.1 Oppfølging av forslagene fra den offentlige arbeidsgruppen for elektronisk betalingsformidling, ELBET - Norge.

Arbeidsgruppens utnevning, deltakelse, konklusjoner og tilrådninger er beskrevet i årsrapporten for 1992. To av tiltakene, forbedring av og økt utbredelse av direkte debiteringstjenesten og koordinering av utviklingen av forhåndsbetalte kortsystemer er fulgt opp av Norges Bank. Det ble etablert to uavhengige arbeidsgrupper som ble ledet av Norges Bank og med mandat gitt av sentralbanksjefen. (Se vedlegg til årsrapporten for 1992.)

Arbeidsgruppen vedrørende direkte debitering hadde representanter fra Finansdepartementet, Sparebankforeningen, Postgiro Televerket og Forbrukerrådet. Gruppens rapport ble ferdig i juli 1993. I rapporten er det foreslått en rekke funksjonelle forbedringer av de eksisterende direkte debiteringstjenester. Eksempler på slike forbedringer er fullmakts- og avtaleforhold og ordningene knyttet til betalingsoversikt, stansingsrett, tilbakeføringsrett og beløpsgrense. Forslagene var ment å gi bedre regulerte ansvarsforhold, bedre oversikt og kontroll for betalere og hensiktsmessige løsninger for betalingsmottakere og betalingsformidlere. Arbeidsgruppen mener at disse forbedringene vil være sentrale for å få til økning av bruken av tjenesten.

Ved å benytte offentlig sektor som "motor" kan man få initiert en økning i bruken av tjenesten. Arbeidsgruppen pekte her på kommunesektoren som en stor potensiell bruker. Kommunenes økte fokusering på økonomistyring bør medføre at de aktivt søker i markedet etter de mest kostnadseffektive betalingsløsningene. For statens vedkommende vil vurderingen av å ta i bruk direkte debitering være en del av det pågående arbeid med effektivisering av statens økonomiforvaltning, herunder statens konsernkonto.

Arbeidsgruppen påpekte videre behovet for en gjennomtenkt markedsføring av denne tjenesten. Det ble understreket at det må søkes å snu det bildet som er skapt i mediene, om at direkte debitering er en tjeneste som er lite sikker for betalerne. Arbeidsgruppen fremhevet videre betydningen av at pristrukturen både ivaretar hensynet til inndekning av kostnader og til signaler overfor brukerne om hva som er de mest effektive tjenestene totalt sett.

Rapporten ble oversendt Nærings- og Energidepartementet i august 1993 og har siden etter anbefaling fra Norges Bank fått en vid distribusjon.

Arbeidsgruppen vedrørende koordinering av utviklingen av forhåndsbetalte kortsystemer besto av representanter fra Sparebankforeningen, Postgiro, Handels- og Servicenærings Hovedorganisasjon, Televerket, Vegdirektoratet, på vegne av Samferdselsdepartementet og Forbrukerrådet. Gruppens rapport ble ferdig i oktober 1993.

Rapporten gir en beskrivelse av utviklingen av forhåndsbetalte kortssystemer i Norge og internasjonalt. Når det gjelder utviklingen videre er det gitt en vurdering av tre ulike scenarier. Det første er at det etableres et åpent generelt pengekortsystem. Det andre er at det innen ulike bransjer etableres egne bransjesystemer basert på ulike maskin- og programvare. Det tredje scenariet er at vi får en fullstendig ukoordinert utvikling hvor mange vare- og tjenestetilbydere etablerer sine egne forhåndsbetalte kortssystemer.

Arbeidsgruppen mente at det samfunnsøkonomisk vil være ønskelig at man unngår en utvikling med flere systemer, fordi det totalt sett synes å være mer hensiktsmessig med ett generelt åpent system.

Arbeidsgruppen registrerte at ulike aktører har ulike motivasjonsfaktorer for å delta i forhåndsbetalte kortssystemer. Arbeidsgruppen anbefalte derfor at aktører med stort potensiale for rasjonalisering og lave kostnader ved deltakelse i et forhåndsbetalt kortsystem, sammen tar et initiativ for videre vurderinger av etablering av et slikt generelt åpent pengekortsystem. De aktørene med de sterkeste motivasjonsfaktorene ser ut til å være innen samferdselssektoren (buss-, ferge- og bomselskaper og Televerket).

Arbeidsgruppen understreket betydningen av at man helt fra starten i dette initiativet tar sikte på at systemet i prinsippet skal være åpent for alle typer vare- og tjenestetilbydere. Arbeidsgruppen anbefalte videre at finansinstitusjoner tar del i dette initiativet. Her bør både spare- og forretningsbanker og Postgiro/Postbanken være representert. En slik representasjon vil kunne bidra til at systemet får en tilstrekkelig bred deltakelse både fra brukersteder og hos brukere. Det ser dessuten ut som om bankenes kortbaserte betalingsterminaler (EFTPOS) vil kunne tilpasses et generelt pengekortsystem.

Det pågår for tiden et betydelig internasjonalt arbeid med standardisering av blant annet generelle pengekortsystemer. Arbeidsgruppen understreket betydningen av at man ved en eventuell etablering av et slikt system i Norge tar hensyn til det man kommer frem til i dette arbeidet.

Arbeidsgruppen så det som et vesentlig suksesskriterium at et generelt pengekort blir oppfattet som et sikkert betalingsinstrument. Tilfredstillende garantiordninger både overfor kortholder og brukersteder som sikrer disse fordringer i systemet vil være nødvendig for å skape tillit til kortet.

Arbeidsgruppens rapport ble oversendt Næringsdepartementet i november 1993 sammen med et brev hvor Norges Bank ba departementet, evt. i samarbeid med Samferdselsdepartementet, oppfordre aktørene med sterkeste motivasjonsfaktor om å ta et initiativ til en vurdering av å etablere et åpent generelt pengekortsystem.

4.2 Samordning i betalingsformidlingen

Det har i lengre tid vært ført forhandlinger mellom Postverket og bankene om samordning i betalingsformidlingen. Disse forhandlingene har ført til en avtale om gjensidig utveksling av elektroniske kredittransaksjoner og en avtale om bruk av kort utstedt av Postbanken (postbankkort) i bankutstedte terminaler tilknyttet BankAxept.

Dette er nærmere beskrevet i årsrapporten for 1992. For øvrige betalingsformidlingstjenester er det ikke oppnådd tilfredstillende samordningsløsninger.

I Revidert nasjonalbudsjett for 1992 tok regjeringen opp et forslag til samordning av betalingsformidlingen. Dette ble fulgt opp i salderingen av statsbudsjettet for 1993. På bakgrunn av dette sendte Finansdepartementet 11.2.1993 brev til Postgiro, Postbanken, Den norske Bankforening og Sparebankforeningen i Norge med oppfordring om gjennom egne drøftinger å komme frem til avtaler om samordning av partenes direkte debiteringsordninger, etablering av mer rasjonelle utvekslingsrutiner for blanketter, gjensidig aksept for kort i betalingskortterminaler og minibanker, samt bedre kostnadsdekning av betalingsformidlingen gjennom direkte priser.

Resultatet av disse drøftingene ble meddelt Finansdepartementet i brev av 20.8.1993. I brevet viste partene til at de er generelt enige om ønskeligheten av å gjennomføre de samordningstiltakene som er skissert, med siktemål om bedre inntjening for partene og bedre tjenester for brukerne. Postgiro og Postbanken viste imidlertid til de konsekvenser en rask opptrapping av priser og rask overgang til elektroniske tjenester vil ha for Postverkets distribusjons- og ekspedisjonsnett. En prisopptrapping og samordning vil derfor, etter Postbankens og Postgiros oppfatning, bare kunne gjennomføres innenfor et annet tidsperspektiv enn det Bankforeningen og Sparebankforeningen legger til grunn.

Postgiro viste også til at det omstillingsprogrammet som er startet opp og de vurderinger som gjøres vedrørende en mulig fusjon av Postgiro og Postbanken vil ha avgjørende betydning for kostnadene ved Postgiros betalingsformidling. (Se egen omtale av sammenslåing av Postgiro og Postbanken, avsnitt 4.3.) På bakgrunn av standpunktet om at prisopptrapping og samordning vil måtte skje over noe tid, førte partene ikke reelle forhandlinger om alle elementene i samordningsopplegget. I brevet til Finansdepartementet opplyses at partene likevel vurderer samordning av enkelte elementer i betalingsformidlingen.

I Nasjonalbudjettet for 1994 signaliserte Regjeringen at man vil arbeide videre for å legge til rette for gjennomføring av samordningsopplegget.

4.3. Sammenslåing av Norges Postbank og Postgiro

Stortingsmelding nr. 17 (1991-1992) Om posttjenestenes framtidige rammevilkår behandlet blant annet forholdet mellom Postgiro og Norges Postbank. Det fremgår der at en sammenslåing vil kunne by på markedsmessige og kostnadsmessige synergieffekter og at slike effekter særlig vil være av betydning på mellomlang og lang sikt. Det ble lagt til grunn at en sammenslåing først skulle skje når det er klart at Postgiro vil bidra positivt til den sammenslåtte enhets økonomiske resultat.

I Nasjonalbudjettet for 1994 varslet Regjeringen at man blant annet for å skape et bedre grunnlag for samordning av betalingssystemene var i ferd med å vurdere en forsert sammenslåing av Postbanken og Postgiro.

Disse vurderingene ble gjort av en prosjektgruppe med representanter fra Postbanken, Postgiro og Postverket. Gruppen foreslo en sammenslåing til en postal bank basert på Postgiros betalingssystem allerede fra 1. januar 1995. I utredningen ble det lagt vekt på at den fusjonerte banken får rammevilkår på linje med andre banker og gis full forretningsmessig frihet. Gruppens innstilling ble behandlet og fikk tilslutning i Postbankens og Postverkets styre i januar 1994.

Regjeringen la i Stortingsproposisjon nr.38 (1993-1994) frem forslag om en sammenslåing av Postbanken og Postgiro fra 1.1.1995.

4.4 Utviklingen innen EDI-EDIFACT

Det vises til omtalen av utviklingen på EDI/EDIFACT området i tidligere årsrapporter om betalingsformidling. Norsk TEDIS og NODI (Norwegian Data Interchange) har også i 1993 engasjert seg innen standardisering i betalingsformidlingen.

Samarbeidsprosjektet som startet i 1992 mellom BUS (Bankenes Utredningsselskap) og NODI om standardisering i betalingsformidlingen ble avsluttet i 1993. Gjennom prosjektet er det blant annet utarbeidet en oversikt over hvordan EDIFACT blir fortolket og anvendt av de forskjellige betalingsinstitusjonene. Flere bedrifter som tok del i prosjektet har implementert en eller flere EDIFACT-meldinger. Kreditkassen, DnB og Postgiro tilbyr nå fem EDIFACT meldinger til sine kunder og vil fortsette å samarbeide på feltet. Prosjektrapporten konkluderer med at det er behov for å videreføre arbeidet i et nytt prosjekt for å få etablert standardiserte EDI-løsninger i betalingsformidlingen på nasjonalt nivå. En naturlig oppfølging vil være arbeidet med å få alle betalingsinstitusjoner i Norge til å ta i bruk en felles EDIFACT katalog (det vil si samme versjon av de enkelte meldingene).

Bankene besluttet i 1993 å etablere en ny nasjonal interbankstandard. Det ble i den forbindelse startet et utredningsarbeid i regi av BUS. Det arbeides med tre alternative standarder, hvorav den ene er EDIFACT. Valg av standard forventes tatt i løpet av 1994.

Norsk TEDIS ble sammen med NORPRO (Norwegian Committee on Trade Procedures) og NODI fra 1. januar 1994 omdannet til Norsk EDIPRO. Norsk EDIPRO har som formål å være et nasjonalt kompetanse- og servicesenter, som skal støtte og fremme rask, effektiv og lønnsom innføring og bruk av EDI i Norge. Norsk EDIPRO vil som et ledd i dette videreføre arbeidet med EDIFACT-standardisering i betalingsformidlingen.

5. Gebyrer i betalingsformidlingen

Norges Bank har siden 1989 foretatt halvårlige spørreundersøkelser blant de største norske forretnings- og sparebankene, samt Postgiro og Postbanken om hvordan de priser sine innenlandske betalingstjenester. Undersøkelsen pr. 1.1.1994 omhandler 9 forretningsbanker og 18 sparebanker og utgjør henholdsvis 93% og 71% av bankgruppens totale markedsandeler.

Forretnings- og sparebanker:

Bankene innførte gebyrer på bruk av sjekk og blankettbaserte girotjenester i 1985. Senere har også de andre betalingstjenestene blitt gebyrbelagt. De er imidlertid stor forskjell i gebyrer mellom ulike tjenester og ulike banker. Blankettbaserte girotjenester har større gebyr enn sammenlignbare elektronisk tjenester, og sjekk fremstår som en dyrere betalingsmåte enn kort. I hele perioden Norges Bank har foretatt sine prisundersøkelser, har forretningsbankene hatt gjennomgående høyere priser enn sparebankene.

Oppgangen i prisene de senere år har ført til at bankenes gebyrsatser reflekterer kostnadsforskjeller i større grad enn tidligere. Prisetviklingen skulle således motivere kunder til å benytte de mest kostnadseffektive betalingsformene. Prisene steg noe mindre i 1993 enn året før. Gebyrene på giro skranke og spesielt giro kasse viser imidlertid en klar økning for forretningsbankene i 1993. Dette gir et insentiv til å benytte den mindre ressurskrevende brevgiro-tjenesten. En del banker har sluttet med giro kasse tjenesten i 1993. Dette gjelder blant annet noen større sparebanker som tidligere hadde forholdsvis høye gebyrer på tjenesten. Dette forklarer nedgangen i sparebankenes gjennomsnittlige gebyr for giro-kasse tjenesten. Sjekkgebyrene økte også i 1993, men den største endringen for denne tjenesten er en sterk reduksjon i antall gebyrfrie sjekker.

Gjennomsnittlige gebyrsatser innen de to bankgruppene er beregnet ved å veie en banks priser for de enkelte tjenestene med bankenes andel av NOK-innskudd på anfordring. Gjennomsnittspriser for alle banker er beregnet ved å veie de faktiske markedsandeler (andel av totale transaksjoner) for forretnings- og sparebankene for betalingstjenestene.

TABELL 5.1. BANKENES GJENNOMSNIITTLIGE GEBYRSATSER PR. 1.1.1994

Tjeneste	Forretningsbanker			Sparebanker			Alle banker		
	01/01	01/01	01/01	01/01	01/01	01/01	01/01	01/01	01/01
	1992	1993	1994	1992	1993	1994	1992	1993	1994
Brevgiro 1)	..	4,12	4,20	..	2,99	3,16	..	3,52	3,67
Giro kasse 2)	2,81	5,57	8,87	2,80	5,08	3,92	2,81	5,31	6,35
Giro skranke	7,29	9,76	11,72	5,62	8,12	8,47	6,52	8,89	10,06
Giro kontant	11,70	12,57	12,71	8,77	10,39	11,00	10,35	11,41	11,84
Advisert giro	12,25	13,17	14,96	17,82	19,78	19,93	14,81	16,67	17,49
Personsjekk	6,25	7,06	8,68	6,42	8,96	9,03	6,34	8,14	8,86
Næringssjekker	6,96	7,81	7,62	6,41	8,88	8,70	6,67	8,42	8,24
Rem. u/meld.	1,30	1,61	1,67	0,65	0,76	0,80	1,00	1,16	1,23
Rem. m/meld	2,81	3,57	3,60	1,80	2,11	2,22	2,34	2,80	2,89
Rem. m/anvisning	7,58	10,23	10,08	8,26	9,58	10,50	7,89	9,89	10,29
Autogiro u/meld	0,99	0,96	0,99	0,64	0,78	0,82	0,83	0,87	0,90
Autogiro m/meld.	2,82	2,80	2,79	2,54	2,82	2,78	2,69	2,81	2,78
Minibank iåpn.t.3)	0,13	1,11	1,89	1,10	1,32	1,51	0,72	1,23	1,65
Minibank uåpn.t.3)	2,51	3,82	4,74	1,67	2,85	3,05	2,00	3,23	3,71
EFTPOS tran.	2,00	2,39	2,43	0,68	1,50	1,77	1,14	1,90	2,09

1) Brevgiro var en ny tjeneste i 1992. Gebyrene for brevgiro gjelder pr. innsendt giroblankett. I tillegg kommer porto som gjennomsnittlig utgjør kr. 0,70 pr. blankett.

2) Tre av de større bankene sluttet med giro kasse tjenesten i løpet av 1993.

3) Tallene gjelder minibankuttak på andres bankers minibanker.

Postgiro og Postbanken:

Postgiro og Postbanken priser betalingstjenestene lavere enn gjennomsnittet for spare- og forretningsbankene. Postgiro og Postbanken økte imidlertid gebyrene på en del tjenester i 1993. Innbetalingskort og utbetalingskort økte med henholdsvis 1 og 3 kroner. Datagiros, minibank og EFTPOS er fortsatt ikke gebyrbelagt. Bruk av det nye Postgirokortet vil bli priset med henholdsvis kr. 1 for minibankuttak og kr. 2 for EFTPOS-transaksjoner.

TABELL 5.2. POSTGIROS OG POSTBANKENS GEBYRER 1)

Tjeneste	01.01.92	01.01.93	01.01.94
Innbetalingskort 2)	4,50	5,50	6,50
Gireringer 3)	0,00	2,00	2,00
Utbetalingskort 4)	4,50	7,00	10,00
Direkte trekk 5)	0,00	0,00	1,00
Datagiros u/melding 6)	0,00	0,00	0,00
Datagiros m/utbetalingskort	4,50	6,50	8,00
Datagiros til utenl.mottaker med postgirokonto	0,00	0,00	0,00
Datagiros til utenl. mottaker uten konto	20,00	30,00	40,00
Sjekk 7)	3,00	3,00	3,00
Minibank 8)	0,00	0,00	0,00
EFTPOS-transaksjoner	0,00	0,00	0,00

1) De blankettbaserte og elektroniske girotjenestene benyttes ved hjelp av postgirokonto. Bruken av sjekk og Postbankens kortbaserte betalingsformidling er knyttet til konti i Postbanken.

2) Kontant innbetalt bankgiro kr. 10,-.

3) Bankgiro belastet postgirokonto kr. 3,-.

4) Tilsvarende bankenes advisert giro.

5) Direkte trekk tilsvarende bankenes Autogiro. Ved direkte trekk gis alltid melding til betalingsmottaker på kontoutdrag.

6) Datagiros tilsvarende bankenes remitteringstjenester. Dersom overføring til bankkonti, er gebyret kr. 2,-.

7) Sjekker som er større enn kr. 400 er gratis.

8) Fra 1.1.1994 utsteder Postgiro egne kort. Disse kortene gebyrlegges med kr. 1,- ved bruk i minibank og kr. 2,- ved bruk i EFTPOS-terminaler.

6. Internasjonal utvikling

6.1 EU-Kommisjonens arbeid

EU-Kommisjonen har engasjert seg spesielt i forbrukerspørsmål i betalingsformidlingen, og gjennomførte i 1993 en studie om effektivitet, informasjon og prising av grensekryssende betalingstjenester innenfor EU. Undersøkelsen viste at betalinger over landegrensene ofte tar lang tid, er kostbare og at betaler får mangelfull informasjon om tilbudet som gjelder for slike betalinger. Kommisjonene har på bakgrunn av resultatene fra undersøkelsen utarbeidet et direktivforslag. Hovedpunktene i forslaget er som følger:

- Kunder som initierer grenseoverskridende betalinger har krav på informasjon om betalingsmåter, hvor lang tid betalingen vil ta, gebyrer som belastes betaler, valuteringsregler og regler om erstatning. I tillegg har mottaker krav på informasjon om hva betalingen gjelder, eventuelle gebyrer som skal belastes mottaker, den valutakurs som er benyttet og valuteringsregler.
- Institusjoner som påtar seg å utføre kreditoverførslor til andre EU-land, har plikt til å utføre betalingen innen utløpet av dagen etter at oppdraget er mottatt. Institusjonene har også ansvar for at betalingen kommer frem til mottaker innen utløpet av den sjette dagen etter at betalingsoppdraget ble mottatt. (Dvs. maks 2 dager pr institusjon.)
- Institusjonene er forpliktet til å overføre betalinger uavkortet, med mindre avsender har gitt beskjed om noe annet. Institusjoner i mottakerlandet kan imidlertid belaste for kostnader forbundet med administrasjon av konti, men et slikt gebyr skal ikke påvirkes av at betalingen mottas fra et annet EU-land.
- Dersom en betaling ikke kommer frem til mottaker, har betaler krav på å bli kreditert overførselsbeløpet med tillegg av renter og de omkostningene som er belastet. Betaler må fremsette krav om dette innen 20 dager etter at betalingen skulle ha vært kreditert mottaker. Avsenderbankens ansvar avkortes ved force majeure eller hvis betalingen overstiger 10.000 ECU.
- Institusjoner som utfører grenseoverskridende betalinger, er forpliktet til å behandle klager hurtig. I hvert land skal det opprettes en eller flere uavhengige klageinstanser, for eksempel i form av et ombud.

Det vil bli utført en ny, tilsvarende undersøkelse våren 1994. Dersom denne undersøkelsen gir de samme resultatene som den forrige, er Kommisjonen innstilt på få vedtatt direktivet.

6.2 Arbeidet i EUs sentralbanksjefkomitè (EMI)

I årsrapporten for 1992 omtales den såkalte Padoa-Schioppa rapporten eller Main Report ("Report to the committee of governors of the central banks of the member states of the European Economic Community", 1992). Rapporten angir fire områder det bør arbeides videre med for å sikre mer stabile betalingssystemer i EU. De fire områdene er:

- samarbeid mellom sentralbankene om overoppsyn med betalingssystemene,
- minimumsstandarder for innenlandske betalingssystemers virkemåte,
- forberedende arbeid knyttet til grenseoverskridende høyverdibetalinger i lys av EMU,
- systemer for ECU avregning og oppgjør.

Det er i løpet av 1993 utgitt rapporter på samtlige områder. Forslagene i rapporten som omhandler sentralbankenes overoppsyn, "Principles for the co-operative oversight of payment systems in EC countries" av april 1993, er basert på at sentralbankene i de enkelte EU-land har ansvar for innenlandske betalingssystemer (der utenlandske institusjoner også kan delta) mens hjemlandene til institusjoner som deltar i andre lands betalingssystemer har tilsynsansvaret for den enkelte institusjon. Det anbefales at prinsippene for overoppsyn som er skissert i Lamfalussy rapporten (Report on interbank netting schemes) følges. Når det gjelder ECU avregning og oppgjør, foreslås det at EMI i samarbeid med BIS (oppgjørspanken) skal ha ansvaret for overoppsyn.

Rapporten til punkt 2; "Minimum common features for domestic payment systems" av september 1993, inneholder 10 prinsipper som bør følges av alle EU land for å etablere et så godt grunnlag som mulig for at systemer i ulike land skal kunne fungere sammen. Det er i prinsippene lagt vekt på ikke diskriminering av utenlandske finansinstitusjoners deltakelse i innenlandske betalingssystemer, etablering av sanntids systemer for høyverdibetalinger, implementering av risikoreducerende tiltak i avregningssystemene, et veldefinert juridisk fundament, standardisering og enhetlige tekniske løsninger, at sentralbankenes prising av tjenester skal være basert på kostnadsdekning og harmonisering av oppetider. En fullstendig oversikt over prinsippene er gitt i vedlegg 3.

Rapporten "Payment arrangements for stage III of EMU" av desember 1993, understreker behovet for et enhetlig betalingssystem i EMU for sanntids oppgjør av høyverdibetalinger. Det foreslås at ansvaret for et slikt RTGS system (real time gross settlement) skal ligge hos ESCB (European System of Central Banks). Systemet bør etableres ved å koble sammen nasjonale RTGS systemer, og oppgjøret bør skje i de enkelte land. Det anbefales at EU landene arbeider videre med spørsmål av policymessig, teknisk og juridisk karakter knyttet til en slik løsning.

Det siste punktet er omhandlet i rapporten "Implementation by the ECU Banking Association of short-term measures to improve the ECU clearing" av mai 1993. Rapporten påpeker viktigheten av å implementere Lamfalussy standardene for risikoreduserende tiltak i nettosystemer. Det legges i den forbindelse spesielt vekt på etablering av eksponeringsgrenser for deltakerne, et system for sanksjoner ved brudd på disse grensene og regler for tapsfordeling, og at disse tiltakene er etablert når systemet settes i drift.

6.3 Arbeidet i BIS (Bank for International Settlements)

I desember 1993 publiserte BIS fjerde utgave av "Payment Systems in the Group of Ten Countries", den såkalte "Red Book", som gir oversikt over betalingssystemene i G-10 landene (Belgia, Canada, Frankrike, Tyskland, Italia, Japan, Nederland, Sverige, Sveits, Storbritannia og U.S.A.). Boken inneholder en omfattende studie av hvert av G-10 landenes betalingssystemer. Den omfatter beskrivelser av systemer for massebetalinger, bedriftsbetalinger, store interbankbetalinger og oppgjørssystemer, og den omhandler aktuelle prinsipielle spørsmål. Boken inneholder detaljert statistisk tallmateriale basert på informasjoner fra utgangen av 1992.

BIS utga i september 1993 rapporten "Central bank payment and settlement services with respect to cross-border and multi-currency transactions". Dokumentet er et resultat av de studier som er foretatt i lys av den såkalte Lamfalussy-rapporten, "Report of the Committee on Interbank Netting Schemes", og er først og fremst ment å danne utgangspunkt for diskusjon om risiko og effektivitet i betalingssystemene. Det legges i rapporten vekt på å presentere ulike typer risikoreduserende tiltak og hvilke fordeler og ulemper som er forbundet med hver av dem. Dette skal være til hjelp i arbeidet med å innføre tiltak. De viktigste områdene som omfattes av rapporten er 1) tilrettelegge for betalings- og oppgjørstilbud for egen valuta, 2) utvide åpningstider for systemer som behandler høyverdibetalinger i egen valuta, 3) etablere grenseoverskridende operasjonell knytning mellom systemer som behandler høyverdibetalinger og 4) utvikle betalings- og oppgjørssystemer som håndterer flere valutaer.

Næringsdepartementet
Postboks 8014 dep,

0030 OSLO

DERES REF.

DERES BREV

VÅR REF.
BETA\BHH\21\um

OSLO
4. august 1993

OPPFØLGING AV ARBEIDET MED DIREKTE DEBITERING

Vi viser til brev fra Næringsdepartementet av 2.12.1992, der departementet blant annet ber Norges Bank koordinere det videre arbeidet med direkte debitering.

Det ble i januar 1993 etablert en arbeidsgruppe, som etter mandat fra sentralbanksjefen har utredet spørsmål på dette området nærmere. Vedlagt følger arbeidsgruppens rapport.

Arbeidsgruppen har bestått av representanter fra bankene/BBS, Postgiro, Finansdepartementet, Forbrukerrådet og Televerket. Norges Bank har ledet gruppen og har også hatt sekretariatsansvaret. En referansegruppe med representanter for andre sentrale aktører har i tillegg vært konsultert under arbeidets gang.

I Elbet-Norge rapporten ble det foreslått en faseinndelt fremgangsmåte, ved at det først skulle oppnås enighet om behovet for tiltak, deretter skulle de tiltak det var enighet om gjennomføres og til slutt ble det foreslått aktiviteter rettet mot betalerne spesielt.

Arbeidsgruppen har i tråd med dette tatt utgangspunkt i Elbet-Norge rapportens forslag til tiltak. Disse er kort oppsummert:

- offentlig sektor som "motor"
- tiltak for å gjøre tjenestene mer brukervennlig
- samordning av post- og bankgiro
- aktivt innsalg fra bankene/ tjenestetilbyderne overfor kundene
- klarere insentiver for kundene, blant annet gjennom prisstrukturen

Den rapporten som nå foreligger omhandler i første rekke funksjonelle forbedringer av de eksisterende direkte debiterings-tjenestene. Slike forbedringer foreslås gjennomført på en rekke områder. Dette gjelder for eksempel fullmakts- og avtaleforhold, betalingsoversikt, stansingsrett, tilbakeføringsrett og beløpsgrense. Forslagene er ment å skulle gi gode oversikts- og

kontrollmuligheter for betalere og praktisk gjennomførbare løsninger som også skal være hensiktsmessige for betalingsmottakere og betalingsformidlere. Det er lagt vekt på bedre regulerte ansvarsforhold.

Det er enighet om at de forslagene til funksjonelle forbedringer som gruppen kommer med bør gjennomføres, og at dette arbeidet står sentralt for at tjenestene skal få den ønskede utbredelsen. Det påpekes i den forbindelse at arbeidet med direkte debiteringstjenester hos tjenestetilbyderne i stor grad er sammenfallende med de forslagene som fremmes av arbeidsgruppen.

Når det gjelder offentlig sektor som motor, peker kommunesektoren seg ut som en stor potensiell bruker av direkte debitering. Arbeidsgruppen påpeker at grunnlaget for å ta i bruk mer effektive betalingstjenester er til stede, som følge av økt fokusering på økonomistyring i kommunene. Videre at kommunene bør koordinere sine aktiviteter og søke aktivt i markedet etter de mest kostnadseffektive betalingsløsningene. For statens vedkommende vil vurderingen av å ta i bruk direkte debitering være en del av det pågående arbeidet med effektivisering av statens økonomiforvaltning, herunder statens konsernkonto.

Arbeidsgruppen påpeker behovet for en gjennomtenkt markedsføring av direkte debitering. Det anses som viktig å snu det bildet som til dels er dannet i mediene, om at direkte debitering er en lite sikker betalingsform for betalere. Gruppen har ikke funnet det hensiktsmessig å gå mer i detalj på dette punktet, da ansvaret for markedsføringsopplegg må ligge i bankene, BBS og Postgirc.

Prisstruktur antas å ha stor betydning for videre utbredelse av direkte debitering. Arbeidsgruppen påpeker at det er svært viktig med en prisstruktur som tar hensyn både til inndekning av kostnader og til signaler overfor brukerne, om hva som er de mest effektive tjenestene totalt sett.

Det vises forøvrig til sammendraget i rapportens punkt 2.

Finansdepartementet tok i vår initiativ til å få startet opp forhandlinger om samordning mellom bank og post. Fordi disse forhandlingene ennå ikke er sluttført, er dette spørsmålet ikke nærmere drøftet av arbeidsgruppen.

Med det arbeidet som nå er gjort, anser Norges Bank at fase 1 (enighet om behovet for tiltak) i Elbet-Norge rapporten er gjennomført. Når det gjelder fase 2 (gjennomføringen av tiltakene), er arbeidet med funksjonelle forbedringer allerede startet. Hvorvidt arbeidsgruppens anbefalinger på dette og de øvrige områdene vil bli fulgt, er nå først og fremst opp til de ulike aktørene. Fase 3 (aktiviteter rettet mot betalere) inngår etter Norges Banks oppfatning som en naturlig del av fase 1 og 2.

Norges Bank anbefaler på denne bakgrunn at rapporten får en vid distribusjon, slik at alle viktige aktører får anledning til å

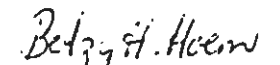
gjøre seg kjent med forslagene.

Så snart resultatet av samordningsdrøftelsene mellom post og bank foreligger, bør nødvendige samordningstiltak knyttet spesifikt til direkte debitering utredes nærmere. En slik samordning vil være viktig for økt utbredelse av tjenesten. Norges Bank antar i utgangspunktet at partene selv vil komme til enighet om nødvendige tiltak, men er beredt til å delta i arbeidet dersom dette skulle være nødvendig.

Kopi av dette brevet og et eksemplar av rapporten er også oversendt Finansdepartementet.

Med hilsen

Hermod Skånland

Betzy H. Hoem

Næringsdepartementet
Postboks 8014

0030 Oslo

Deres ref.

Vår ref.
KjW/smånær

Oslo
10.11.1993

OPPFØLGING AV ARBEIDET MED KOORDINERINGEN AV UTVIKLINGEN AV FORHÅNDSBETALTE KORTSYSTEMER

Vi viser til brev fra Næringsdepartementet av 2.12.1992, der departementet blant annet ber Norges Bank utrede behovet for koordinerende tiltak fra myndighetenes side når det gjelder introduseringen av forhåndsbetalte kort.

Det ble i januar 1993 etablert en arbeidsgruppe, som etter mandat fra sentralbanksjefen har utredet spørsmål på dette området nærmere. Vedlagt følger arbeidsgruppens rapport.

Arbeidsgruppen har bestått av representanter fra Sparebankforeningen, Postgiro, Handelens og Servicenæringenes Hovedorganisasjon, Televerket, Vegdirektoratet på vegne av Samferdselsdepartementet og Forbrukerrådet. Norges Bank har ledet gruppen og har også hatt sekretariatsansvaret.

Elbet-Norge rapporten påpekte blant annet behovet for en offentlig koordinering av utviklingen innen åpne forhåndsbetalte kortsystemer. På bakgrunn av det lovpålagte ansvaret Norges Bank har for å fremme et effektivt betalingssystem, ble det i rapporten anbefalt at Norges Bank tok initiativ til en slik koordinering.

Den rapporten som som nå foreligger gir, etter en innføring i ulike betalingsmåter, en beskrivelse av utviklingen innen forhåndsbetalte kortsystemer i Norge og internasjonalt. Videre gis det en beskrivelse av aktuelle aktører i slike systemer og deres ønsker om og holdninger til etablering av et generelt åpent pengekortsystem. Når det gjelder utviklingen videre, er det i rapporten gitt en vurdering av tre ulike scenarier for utviklingen av forhåndsbetalte kortsystemer. Det første er at det etableres et åpent generelt system. Det andre er at det innen ulike bransjer etableres egen bransjesystemer basert på ulik maskin- og programvare. Det tredje scenariet er at vi får en fullstendig ukoordinert utvikling med mange vare- og tjenestetilbydere som etablerer sine egen forhåndsbetalte kortsystemer.

Arbeidsgruppen mener at det samfunnsøkonomisk vil være ønskelig at man unngår en utvikling med flere systemer, fordi det totalt sett synes å være mer hensiktsmessig med ett generelt åpent system.

Arbeidsgruppen har registrert at ulike aktører har ulike motivasjonsfaktorer for å delta i forhåndsbetalte kortsystemer. Arbeidsgruppen anbefaler derfor at aktører med stort potensiale for rasjonalisering og lave kostnader ved deltakelse i et forhåndsbetalt kortsystem, sammen tar et initiativ for videre vurderinger av etablering av et slikt generelt åpent pengekort system. De aktørene med de sterkeste motivasjonsfaktorene ser ut til å være innen samferdselssektoren (buss-, ferge- og bomselskaper og Televerket).

Arbeidsgruppen understreker betydningen av at man helt fra starten i dette initiativet tar sikte på at systemet i prinsippet skal være åpent for alle typer vare- og tjenestetilbydere. Arbeidsgruppen anbefaler videre at finansinstitusjoner tar del i dette initiativet. Her bør både spare- og forretningsbanker og Postgiro/Postbanken være representert. En slik representasjon vil kunne bidra til at systemet får en tilstrekkelig bred deltakelse både fra brukersteder og hos brukere. Det ser dessuten ut som om bankenes kortbaserte betalingsterminaler (EFTPOS) vil kunne tilpasses et generelt pengekortsystem.

Det pågår for tiden et betydelig internasjonalt arbeid med standardisering av blant annet generelle pengekortsystemer. Det er viktig at man ved en eventuell etablering av et slikt system i Norge tar hensyn til det man kommer frem til i dette arbeidet.

Arbeidsgruppen ser det som et vesentlig suksesskriterium at et generelt pengekort blir oppfattet som et sikkert betalingsinstrument. Tilfredstillende garantiordninger både overfor kortholder og brukersteder som sikrer disses fordringer i systemet vil være nødvendig for å skape tillit til kortet.

Med det arbeidet som nå er gjort, anser Norges Bank at det første steget i retning av en koordinering av utviklingen innen forhåndsbetalte kortsystemer er gjennomført. I dette ligger det klare føringer på hva man anser å være den mest hensiktsmessige utviklingen på dette området. I rapporten beskrives aktører innenfor samferdselssektoren, ved siden av finanssektoren, som de mest aktuelle initiativtakere til en eventuell etablering av et generelt pengekortsystem. Norges Bank ser det derfor som ønskelig at Næringsdepartementet, evt. i samarbeid med Samferdselsdepartementet, formidler en oppfordring til disse aktørene om å ta et slikt initiativ.

Med hilsen

Hermod Skånland

Kjetil Watne

MINIMUMSSTANDARDE FOR INNENLANDSKE BETALINGS- SYSTEMERS VIRKEMÅTE

Prinsipp 1: Direkte tilgang til interbank-betalingsystemer

Som hovedregel skal bare sentralbanker og kredittinstitusjoner, slik disse er definert i 2. bankdirektiv, delta direkte i betalingsystemer som utfører tredjepartsbetalinger.

Unntaksvis kan andre institusjoner som har tillatelse til å holde kundekonti, delta direkte i slike systemer, dersom de har godkjenning fra sentralbanken, forutsatt at a) deres offentlige karakter medfører liten risiko for insolvens eller b) de er under tilsyn av anerkjent kompetent myndighet.

Prinsipp 2: Ingen forskjellsbehandling i tilgangen.

Det skal ikke diskrimineres mellom hjemlandets kredittinstitusjoner og kredittinstitusjoner som er godkjent i andre EU-land og som ønsker å delta i lokale interbank-betalingsystemer. Dette gjelder deltakelse enten gjennom lokale filialer eller direkte fra et annet medlemsland. Det kan imidlertid kreves at de kredittinstitusjonene som søker en slik deltakelse tilfredstiller relevante lovmessige krav i vertslandet. De vil også måtte oppfylle nødvendige tekniske krav. Disse krav skal imidlertid ikke være diskriminerende.

Prinsipp 3: Oversiktighet i deltakelseskriteriene.

Kriteriene for deltakelse i interbank-betalingsystemene bør være nedfelt i et offentlig tilgjengelig dokument. Dette dokumentet skal også inneholde prosedyrer for utestenging av deltakere fra systemet. Kriterier utover de som er uttrykt i prinsipp 1 og 2 kan bli gjort gjeldende for direkte deltakere. Disse kriteriene kan innbefatte en eller flere av følgende betingelser:

- a) betryggende soliditet,*
- b) minimum antall transaksjoner,*
- c) betaling av inngangsavgift,*
- d) godkjenning (på grunnlag av tekniske vurderinger eller kredittverdighet) enten fra systemets eier/leder eller de andre direkte deltakerne,*
- e) godkjenning fra landets sentralbank (når det er lovhjemmel for det i landet).*

Prinsipp 4: Sanntids bruttooppgjørssystemer.

Så snart som mulig bør alle medlemsland ha et sanntids bruttooppgjørssystem hvor flest mulig store betalinger bør kanaliseres. Oppgjør for dette systemet bør utføres i sentralbanken. Systemet bør ha et trygt rettslig, teknisk og sikkerhetsmessig rammeverk som er i overensstemmelse mellom EU-land.

Prinsipp 5: Netto-oppgjørssystemer for store betalinger.

Forutsatt oppgjør i sentralbanken, kan netto-oppgjørssystemer for store betalinger fortsette å operere parallelt med sanntids bruttooppgjørssystemer. I nær fremtid bør de imidlertid gjøres opp på samme dag som transaksjonene genereres, og oppfylle BIS-kravene fullt ut.

Prinsipp 6: Andre interbank-betalingsystemer.

Som en del av sitt overordnede ansvar, bør EU-sentralbanker vurdere omfanget og karakteren av oppgjørsrisikoen i samtlige interbank-betalingsystemer som drives i eget land. Når det gjelder systemer som ikke dekkes i prinsipp 4 og 5, kan EU-sentralbanker ha en noe mer fleksibel innfallsvinkel til risikoreduksjon i disse systemene. Men målet er å oppnå stadig høyere normer for risikoreduksjon hver gang systemene endres eller omformes.

Prinsipp 7: Juridiske spørsmål.

Det juridiske grunnlaget for nasjonale betalingsystemer bør være solid og mulig å håndheve. Manglende konsekvens mellom lovene i de ulike EU-land som øker risikoen i betalingsystemene må analyseres og så langt som mulig reduseres. Som et første skritt bør sentralbanker om nødvendig kreve endringer i den nasjonale konkurslovgivningen (for eksempel "zero-hour clauses"). De sentralbankene som føler at de mangler tilstrekkelig tilsynsmyndighet til å gjennomføre prinsippene i rapporten, bør søke å skaffe seg slik myndighet.

Prinsipp 8: Tekniske spørsmål.

Kompatible bankstandarder og effektive kommunikasjonskanaler mellom betalingsystemene i EU er ønskelige og vil være til hjelp ved betalinger over landegrensene innenfor rammen av det indre markedet. Dette vil få økt betydning i forbindelse med ØMU. EU-sentralbankene bør støtte opp om og delta i standardiseringsarbeidet.

Prinsipp 9: EU-sentralbankenes prispolitikk.

Når det gjelder oppgaver innenfor betalingsystemer, bør sentralbankenes prispolitikk ta sikte på å unngå konkurransevriddinger - både sett i sammenheng med det indre markedet og som forberedelse til ØMU. Som et generelt prinsipp bør prispolitikken sikte mot full kostnadsdekning.

Prinsipp 10: Oppetid.

Oppetid for de viktigste interbank-betalingsystemene i EU - og særlig for sanntids-bruttooppgjørssystemer - bør bringes mer i samsvar, og bør også kunne utvides for å lette grenseoverskridende betalinger og "levering-mot-betalings"-mekanismer. I dette henseende bør EU-sentralbankene med henblikk på ØMU vurdere nærmere samordning av oppetiden for sine oppgjørstjenester.